क्षीरमेके" कात्या० श्रौ० १८।१।१। कर्केण तदर्थकतया व्याख्यातम्।

जर्तु पु० जन–"जनेस्तु रश्च" उणा०५।४६ सू० तु रश्चान्तादेशः। १योनौ तस्यां देहस्य जायमानत्वात् तथात्वम्। २हस्तिनि च उणादिकोषः अत्र शब्दकल्पद्रुमे जर्तेति अकारान्तशब्दकल्पनं प्रामादिकमेव। संक्षिप्तसारे च लिपिकरप्रमादकृतमेवाकारान्तत्वम्। [अजर्त्सीत्। जजर्त्स।

जर्त्स भर्त्सने उक्तौ रक्षणे च भ्वा०पर० सक० सेट्। जर्त्सति

जर्भरि त्रि० जृभ–गात्रविनाये अरि, भृ–यङ्लुक् इः पृषो० वस्य जः। १गात्रविनामकर्त्तरि २भर्त्तरि च। स्त्रियां वा ङीप्। "सृण्वेव जर्भरी तुर्फरी तु" ऋ० १०।१०६।६। भाष्ये तथैव व्युत्पादितम् निरु० परि०१।५ "इमामृचमधिकृत्य"द्विविधा सृणिः जर्भरि भर्त्ता च हन्ता च तयाश्विनौ चापि भर्त्तारौ जर्भरी भर्त्तारौ" १। इमामृचमधिकृत्य चार्वाकैरुपहसितम् "त्रयोवेदस्य कर्त्तारो भण्डधूर्त्तनिशाचराः जर्भरीतुर्फरीत्यादि पण्डितानां वचः स्मृतम्" सर्वद० चार्व्वाकदर्शने। स्त्रियां वा ङीप्।

जर्हिल पु०जर्त्तिल+पृषो०। जर्त्तिले आरण्यतिले राजनि०।

जल आच्छादादने चुरा० उभ० सक० सेट्। जालयति ते अजीजलत् त।

जल तीक्ष्णीभवने जीवनोपयोगिक्रियायां च अक०भ्वा०पर०सेट्। जलति अजालीत् जजाल जेलतुः। ज्वलादि जलः जालः।

जल त्रि० जल–अच् डस्य लोवा। १जडे। २उदके, ३ह्रीवेरे गन्धद्रव्ये, ज्योतिषोक्ते लग्नावधिके ४चतुर्थस्थाने, ५पूर्वाषाढ़ानक्षत्रे च न०शब्दार्थचि०। जलञ्च पञ्चभूतान्तर्गतभूतभेदः तद्भेदगुणादिकं सुश्रुतोक्तं अम्बुशब्दे ३२९३० पृष्ठे दर्शितम् घनशब्दे २७८६ पृष्ठे च तस्य विवृतिः। "अपां शैत्यं तथा क्लेदो द्रवत्वं स्नेहसौम्यता। जिह्वाभिष्यन्दनञ्चापि भौमानां श्रपणं तथा। चतुर्थमापो विज्ञेयं जिह्वाध्यात्मं प्रचक्षते। अधिभूतं रसास्तत्र सोमस्तत्राधिदैवतम्" भा० आश्व०अ०। "तदङ्गनिष्यन्दजलेन लोचने" "जलाभिलाषी जलमाददानाम्" रघुः। "न तज्जलं यन्न सुचारुपङ्कजम्" भट्टि·

"तृषिताय रोगिणेऽपि जलं देयं तथा च "पानीयं प्राणिनां प्राणास्तदायत्तं हि जीवनम्। तस्मात् सर्वास्वपस्थासु न क्वचित् वारि वार्यते। अन्नेनापि विना जन्तुः प्राणान् धारयते चिरम्। तोयाभावे पिपासार्त्तः क्षणात् प्राणैर्विमुच्यते। तृषितो मोहमायाति मोहात् प्राणान् विमुञ्चति। तस्माज्जलमवश्यं हि दातव्यं भेषजैः सममिति" राजवल्लभः। "पादेन घटमुत्थाप्य भाजने पूरयेज्जलम्। तज्जलं मदिरातुल्यं भाण्डस्थं सुरया समम्" इति कर्मलोचनः तस्य दानमाहात्म्यं यथा। "अन्ने दत्ते नरेणेह प्राणा दत्ता भवन्त्युत। प्राणदानाद्धि परमं न दानमिह विद्यते। अन्नं चापि प्रभवति पानीयात् कुरुसत्तम!। नीरजातेन हि विना न किञ्चित् संप्रवर्त्तते। अन्नौषध्यो महाराज! वीरुधश्च जलोद्भवाः। यतः प्राणभृतां प्राणाः सम्भवन्ति विशाम्पते!। तस्मात् पानीयदानाद्वै न परं विद्यते क्वचित्। तच्च दद्यान्नरो नित्यं यदीच्छेद्भूतिमात्मनः। धन्यं यशस्यमायुष्यं जलदानमिहोच्यते। शत्रूंश्चाप्यधि कौन्तेय! सदा तिष्ठति तोयदः। सर्वकामानवाप्नोति कीर्त्तिञ्चैवेह शाश्वतीम्। प्रेत्य चानन्त्यमश्नाति पापेभ्यश्च प्रमुच्यते। तोयदो मनुजव्याघ्र! स्वर्गं गत्वा महाद्युते!। अक्षयान् समवाप्नोति लोकानित्यब्रवीन् मनुः" भा० शा० दा० अ० हेमाद्रौ दा० खण्डे विशेषो दृश्यः"पानीयं प्राणिनः प्राणाः पानीयं पावनं महत्। पानीयस्य प्रदानेन तृप्तिर्भवति शाश्वती" जलदानमन्त्रः जलवर्षणज्ञानाय वर्षाद्यधिपराजाद्यानयनं तत्फलञ्च कृषिसंग्रहे दर्शितं यथा

"वृष्टिमूला कृषिः सर्व्वा वृष्टिमूलञ्च जीवनम्। तस्मादादौ प्रयत्नेन वृष्टिज्ञानं समाचरेत्। ततो वर्षस्य राजानं मन्त्रिणं मेघमेव च। आढ़कं सलिलञ्चापि वृष्टिज्ञानाय शोधयेत्। शाकं त्रिगुणितं कृत्वा द्विगुणं मुनिना (७) हरेत्। भागशिष्टो नृपोज्ञेयो नृपान्मली चतुर्थकः।" अथ नृपादिफलम्। "चित्तलाऽर्के नृपे वृष्टिर्वृष्टिरुग्रा निशापतौ। वृष्टिर्मन्दा सदा भौमे चन्द्रजे वृष्टिरुत्तमा। गुरौ च शोभना वृष्टिर्भार्गवे वृष्टिरुत्तमा। पृथिवी धूलिसम्पूर्णा वृष्टिहीना शनौ नृपे। यस्मिन् संवत्सरे चैव अर्को राजा भविष्यति। शस्यहानिर्भवेत्तत्र नित्यं रोगश्च जायते। यस्मिन्नब्दे विधूराजा शस्यपूर्णा च मेदिनी। नैरुज्यञ्च सुवृष्टिश्च सुभिक्षं क्षितिमण्डले। यस्मिन्नब्दे कुजो राजा सस्यशून्या च मेदिनी। नैरुज्यं विनिवृत्तिश्च दुर्भिक्षं क्षितिमण्डले। यत्राब्दे चन्द्रजो राजा सर्वशस्या च भूर्भवेत्। धर्म्मे स्थितिर्मनःस्थैर्य्यं वृष्टिकारणमुत्तमम्। यत्राब्दे च गुरुराजा सर्व्वा रसवती मही। नृपाणां वर्द्धनं नित्यं धनधान्यादिकं